

KUKA KUUNTELEE KÖYHÄÄ?

Muistio: *Kuka kuuntelee köyhää yksinhuoltajaa?* -keskustelutilaisuus

Aika ja paikka: Tiistai 20.7.2010 klo 15–18, Porin teatterin kahvio

Puheenjohtajat: Kirkkohallituksen työalasihteerit Tiina Saarela ja Riitta Helosvuori

Tilaisuus oli osa EU:n köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen teemavuoden tapahtumia. Se kuului myös Porissa järjestettävän yhteiskunnallisen keskustelutapahtuman SuomiAreenan ohjelmaan.

Kansanedustaja **Krista Kiuru** (sd) avasi keskustelutilaisuuden kertomalla monen asianosaisen vastaavan tilaisuuden otsikossa esitettyyn kysymykseen sanomalla, ettei köyhien yksinhuoltajien asioille löydy kuulijoita. Periaatteessa päätöksentekijät kuuntelevat monia yhteiskunnan tahoja, mutta harvojen ääni myös kuuluu. Kyse on arvovalinnoista, ja informaatio välittyy parhaiten köyhien asioiden kanssa samanmielisille ja heidän kauttansa. Avauksen jälkeisessä keskustelussa peräänkuulutettiin pitkäjänteistä päätöksentekoa, jottei lyhytnäköisillä menoleikkauksilla aiheutettaisi kalliiksi koituvia ongelmia tulevaisuudessa.

Yksinhuoltajien köyhyys tilastoissa

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton puheenjohtaja **Eija Tuominen** kertoi Suomen lapsiperheistä joka viidennen rakentuvan yhden vanhemman ympärille, eli niitä on noin 120 000 ja niissä kasvaa noin 180 000 lasta. Köyhissä perheissä elää Suomessa yli 140 000 lasta, eli yli 13 % kaikista suomalaisista lapsista. Osuus on lähes kolminkertaistunut vuodesta 1995 vuoteen 2008. Kahden vanhemman perheistä noin kymmenesosa on pienituloisia, yhden vanhemman perheistä 27 %. Lisää tilastotietoa löytyy verkko-osoitteesta: <http://www.yvpl.fi/index.php?sivu=tilastot>

Yksinhuoltajaperheiden työnsaanti on keskimääräistä vaikeampaa vuoro- ja viikonlopputöiden lisääntymisen vuoksi. Vakituinen palkkatyö on kuitenkin paras tapa saavuttaa kohtuullinen tulotaso, koska monia valtion maksamia etuuksia on poistettu ja jäljelle jääneiden tulonsiirtojen ostovoima on heikentynyt. Myös yksinhuoltajaäitien keskimääräisen koulutustason lasku – johon suurena syynä lienee opintojen jatkamisen vaikeus lapsen synnyttyä – vaikeuttaa heidän asemaansa työmarkkinoilla. Pienituloisuudesta on tullut periytyvää, eli henkilökohtaisen menestyksen mahdollisuudet eivät jakaudu yhdenveroisesti. Lopuksi Tuominen muistutti, että yhden vanhemman perheiden ongelmat ovat vain yksi puoli asiaa, ja yleisesti ottaen kyse on hyvästä ja onnellisesta tavasta elää.

Yksinhuoltajaperheet toimeentulotukityössä

Vastaava sosiaalityöntekijä **Veli Nuorsaari** Porin kaupungilta puhui toimeentulotuen myöntämisen perusteista ja mahdollisuuksista. Hän kertoi vuoden 2009 olleen ensimmäinen kerta kymmeneen vuoteen, kun sekä toimeentulotukea että ruokatukea saavien ihmisten määrä kääntyi Porissa voimakkaaseen ja yhtäaikaiseen nousuun. Kehitys on tarkoittanut kiireisiä aikoja sosiaalityöntekijöille. Oman haasteensa asettaa avun antaminen nopealla aikataululla, koska moni on joutunut taloudellisiin vaikeuksiin yllättäen ja tukea haetaan akuutteihin ongelmiin.

Ekскурssi: Psykososiaalinen työ Porissa

Nuorsaari mainitsi puheenvuorossaan Porin kaupungin tekevän myös ennaltaehkäisevää sosiaalityötä. Psykososiaalisten palvelujen päällikkö **Matti Järvinen** kertoi keskustelutilaisuuden jälkeen puhelimitse siitä työmuodosta, jonka parissa hän työskentelee. Porissa psykososiaalisia palveluja tarjotaan osana mielenterveys- ja päihdetyötä. Sekä nuorilla että aikuisilla on omat vastaanottoyksikkönsä. Työtä tehdään rinnakkaisena muiden sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kanssa.

Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn tuominen käytäntöön on ollut yksi Porissa tehtävän työn tausta-ajatuksista. Järjestelmää pyritään kehittämään tarpeiden mukaan työntekijöiltä tulevien viestien perusteella. Asiakkaat ohjataan psykososiaalisten palveluiden piiriin eräänlaisella lähetekäytännöllä, jossa sosiaali- ja terveystyöpalveluissa työskentelevä viranomais ohjaa avun tarvitsijan psykososiaalisten palvelujen piiriin. Lähitulevaisuudessa Porin psykososiaalisessa työssä kokeillaan päivistysjärjestelmää, jonka tarkoitus on parantaa avun saatavuuden nopeutta.

Yksinhuoltajan puheenvuoro

Kaksi vuotta sitten leskeksi jäänyt yksinhuoltaja kuvasi, kuinka lohduttomalta hänen mahdollisuutensa saada työtä vaikuttaa. Kun ei ole selvää tietoa lapsen hoitomahdollisuuksista työaikaan, työnantajat torjuvat hakemukset välittömästi. Työn löytämiseksi puhuja oli käynyt useita työvoimatoimiston järjestämiä kursseja, mutta niiden ainoa käytännön vaikutus oli ollut pitkäaikaistyöttömän tuen mahdollisuuden menettäminen.

Koulun lapsille vaatimiin harrastusvälineisiin ei ole varaa, eikä tukea niiden hankkimiseen ole saanut sosiaalitoimistolta. Kysymys kansanedustajien kyvystä ymmärtää tällaisen arjen realiteetteja nousee väistämättä esille. On kuin köyhyydestä ja sen nujertavuudesta ei joko tiedettäisi tai edes haluttaisi tietää. Puheenvuoron esittäjän toiveesta tiedot hänen henkilöllisyydestään jätetään julkaisematta.

Yksinhuoltajan ehdinko diakoniatyössä

Diakoniatyöntekijä **Lea Rantamaa** Keski-Porin seurakunnasta kuvasi työnsä arkea. Yhteydenottoja tulee lähes päivittäin, ja vaikka niihin voi kevyen byrokratian ansiosta reagoida suhteellisen nopeasti, niin rahalliset resurssit auttamiseen eivät ole kovin suuret. Seurakunnat saavat varoja muun muassa varainkeruulla, ja näitä tuloja käytetään esimerkiksi vaateavustuksiin. Yhä yleisemmäksi käytännön ongelmaksi ovat muodostumassa kasvavat sähkölaskut. Diakoniatyöntekijät pyrkivät tekemään yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa ohjaamalla avun tarvitsijoita esimerkiksi kunnallisen sosiaalityön piiriin.

Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä

Suvi Krok Lapin yliopistosta luonnehti yksinhuoltajaäitien kokemusta yhteiskunnan etuusjärjestelmästä tai-teenlajina, jossa huippuunsa hiotuista säästämisen taidoista voi olla ylpeä. Vanhemmuus tuo köyhyyteen omat vivahteensa siinä missä esimerkiksi asuinpaikkakuntakin, mutta köyhyyden perustat näkyvät arjen mahdollisuuksien niukkuudessa omaan viiteryhmään nähden. Arjen rutiinit nousevat tärkeään asemaan, eikä niistä mielellään luovuta. Tämä on johtanut elintasoeroja ja työttömyyden hyväksyvään kulttuuriin. Köyhyyden hyväksyminen liittyy myös selviytymisen pakkoon, jota vastuu omista lapsista lisää.

Ystävät ovat monille tärkeä henkinen ja vaihtotalouden kautta materiaalinenkin tuki. Köyhyydessä ei ole kyse vain rahallisesta ahdingosta, vaan sillä on voimakas psyykinen ulottuvuutensa. Avun hakemista sosiaalitoimistosta tai diakonilta hävetään, ja käsitys ”oikeanlaisesta” ja ”vääränlaisesta” köyhänä elämisestä ovat vahvat. Krokin väitöskirja löytyy verkko-osoitteesta: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7783-6.pdf>

Vähävaraisen perheen arki

Tamperelainen terveydenhoitaja ja yksinhuoltaja **Nanna Nurminen** totesi puheenvuoronsa alkuun olevansa siinä mielessä hyvässä asemassa, että hän ehti saada opintonsa valmiiksi ennen lasten saantia. Hän oli tällä hetkellä pitkästä aikaa töissä, mikä oli tuonut myös kotona toivoa paremmasta arjesta, vaikka tulot ovat yhä pienet. Nykyisessä työssään Nurminen on kuullut muiden huolia, jotka ovat osin samankaltaisia kuin hänellä itsellään: yhä useammalla perheellä ei raha tunnu riittävän. Köyhyys koskettaa eniten vanhimpia lapsia, koska harrastusmahdollisuudet ovat mitättömät. Vaatteita saa ystävilta, joten köyhyys ei näy välttämättä heti ulospäin, mutta lapset identifioituvat köyhän perheen jäseniksi.

Toimenpide-ehdotuksia puheenvuorojen ja keskustelujen pohjalta

Tilaisuudessa käytiin hyvää keskustelua, ja niin alustajien kuin muidenkin läsnäolijoiden ajatuksista on koottavissa muutamia ehdotuksia köyhien yksinhuoltajien tilanteen helpottamiseksi:

- ! **Yhteiskunnallinen tuki tulisi kanavoida selkeästi Kansaneläkelaitoksen kautta.** Toimeentulotuen erillinen hakeminen ja siihen liittyvä selvitystyö luovat aiheetonta ja joskus kohtuutontakin hämmennystä ja häpeää tuen hakijoille. Lisäksi nykyjärjestelmä ei ole kaikille yhdenvertainen, mikä näkyy selkeästi eri paikkakuntien välisissä eroissa asian hoitamisessa.
- ! **Kouluttautumisen ja työllistymisen tukemiseen on löydettävä uusia ja tehokkaita keinoja.** Lyhennetyt työpäivän mallin ja puolipäivätoihin kannustavien järjestelmien kehittämisen ohella tukijärjestelmiä tulisi kehittää työskentelyyn kannustaviksi siten, etteivät lyhytaikaisetkin työt uhkaisi peruuttaa tukia. Työelämään pääsyä on tuettava myös koulutuksella sekä työhönotossa tapahtuvan syrjinnän ehkäisyllä.
- ! **Yhteiskunnan tuen varassa elävien ostovoimaa on lisättävä tasokorotuksilla.** Pienituloiset yksinhuoltajat maksavat huomattavan paljon elämisestään niihin verrattuna, jotka voivat jakaa asumiskulut tai joiden ei tarvitse huolehtia muiden elättämisestä. Tulonsiirtojen tasokorotusten lisäksi esimerkiksi asumistukea tulisi myöntää yhä useammalle ja julkisten palveluiden palvelumaksuja alentaa. Yksi mahdollisuus järjestelmän selkeyttämiseksi voisi olla perustulomalli.
- ! **Ennaltaehkäisevää työtä sekä vertaistukijärjestelmiä on kehitettävä.** Yhteiskunnan rahallisen tuen merkitys on suuri, mutta kaikkea ei pidä ajatella materian kautta: myös hoivaköyhyys perhe- ja ystäväverkostojen puuttuessa on merkittävä ongelma. Siksi psykososiaalisen tuen merkitys on suuri. Yksilöllisten tukimuotojen lisäksi kyynisen asenneilmaston puhdistamisen keinojen kehittäminen ovat osa tätä työtä. Ohjaus ja tuki auttavat jaksamaan.
- ! **Yksinhuoltajat tarvitsevat konkreettisia yhteiskunnan tukiverkkoja perheidensä arkeen.** Kotiapu, hoitoapu, mahdollisuus vuorohoitoon sekä loma- ja leiritoiminnan lisääminen helpottaisivat osiltaan vuorokauden ympäri lastensa kanssa eläviä yksinhuoltajia.
- ! **Kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksia ja demokratiaa on edistettävä.** Poliitiikka tulisi nähdä mahdollisuutena eikä etäällä tehtävänä niukkuuden jakona. Aktiiviselle kansalaisvaikuttamiselle on monia muotoja. Esimerkiksi tiedon jakaminen voi auttaa apua tarvitsevia tuen löytämisessä ja arjen pyörittämisessä.